

Галина Закіпна

Реабілітація Т.Г. Шевченка

Однією з найбільш яскравих та багатогранних постатей в плеяді поетів-авангардистів, виплеканих у гавані Одеської кінофабрики ВУФКУ, був Гео Шкурупій. І саме цей письменник у своїй поетичній та прозовій творчості створив найбільш об'ємний та несподіваний образ Тараса Шевченка.

Георгій Данилович Шкурупій (1903-1937) – відомий український поет і прозаїк. Народився в м. Бендери Бессарабської губернії в сім'ї залізничника. Закінчив Другу київську гімназію в 1920 році. Провчився рік на медичному факультеті Київського університету, згодом став студентом Київського факультету міжнародних відносин, на якому не довчився. В 1925-1927 роках жив в Одесі, працював на Одеській кінофабриці редактором і сценаристом. Не зміг встояти перед навіженою харизмою короля панфутуристів Михайла Семенка, який також працював на той час редактором Одеської кінофабрики ВУФКУ та затягував кожного талановитого юнака на шлях футуризму. Під впливом Семенка почав писати вірші.

Перший поетичний збірник «Психотези. Вітрина третя» Гео Шкурупій видав 1922 року у Київському видавництві панфутуристів «Гольфштрем». У 1923 році видав збірник «Барабан. Вітрина друга». Бібліографія видань поетичних, а згодом і прозових творів Шкурупія велика. Книги видавалися чималими накладками, однак тепер віднайти примірник видання Гео Шкурупія 1920-1930-х років надзвичайно складно. Книги підлягали винищенню разом з авторами. Довгий час вважалася втраченою недописана книга Гео Шкурупія «Повість про гирке кохання поета Тараса

Шевченка». Віднайдено п'ять текстів Гео Шкурупія, котрі були надруковані у журналах «Життя й революція» (три перших) і «Нова генерація» (два останніх) 1930 року. До вже написаних письменник міг згодом додавати нові й нові тексти. Власне, цю повість Шкурупій міг з насолодою писати все життя. Цілком можливо припустити, що якісь тексти про Шевченка були таки написані Шкурупієм після 1930 року, але знищені репресивними органами. Адже перш за все разом з арештом автора ліквідувалися його рукописи.

«Повість про гірке кохання поета Тараса Шевченка» приаблює не якимись надзвичайними відкриттями в біографії поета. Вона вабить щирістю і простотою написання. Це повість-роздум про життя Шевченка-поета, створена його нащадком-поетом, який не бачить часових просторів між Шевченком та собою і колом своїх друзів. Для Шкурупія в цій повісті не існує часового розмежування. Тарас Шевченко – це його друг, талант якого незрівнянно вищий за талант Шкурупія та його товаришів, але з ним можна так само по-товариськи спілкуватися, поділитися своїми проблемами, отримати слушну пораду. Для Шкурупія Шевченко – жива людина з усіма позитивними та негативними якостями, а не змашені оліями святі мощі, прикрашені гарнесенько вишитими рушниками. Шкурупій яро відкидає саме поняття культу, хоча б воно було застосовано і до генія української поезії. Годиться укладати шану великій поезії, але автор її не потребує янгольських крилець.

Поети-авангардисти 20-х років вписували свою сторінку у світову історію мистецтва, вважаючи весь світовий мистецький простір єдиним і неподільним, таким, що поглинає творчість митців всіх країн і всіх епох. В єдиній інтелектуальній світобудові немає розподілу на часові та національні категорії. Це єдиний всесвіт культури, в якому почувають себе вільно лорд Байрон і професор Микола Зеров, сноб Оскар Уайльд і нищий злодюжка Франсуа Війон. Бо всі вони митці, поети. В цьому єдиному інтелектуальному просторі нема часових координат, соціальних прошарків, географічного компаса з прив'язкою до національної приналежності.

У «Повісті про гірке кохання поета Тараса Шевченка» найцікавішими є вкраплення-роздуми про геній митців і про те, як тяжко митцям доводиться в державницьких путах, які відкидають його право на волю, незалежність творчої особистості.

В одному з таких дуже важливих роздумів про долю митців раптово виринає ім'я середньовічного французького поета Франсуа Війона. Гео Шкурупій пише:

«Боротьба з оточенням і урядами – це доля геніїв, що дають людськості нові ідеї. Лише їхня смерть робить чутливу поразку тим, проти кого вони боролись. Трагічний кінець лише краще підкреслює їхню прекрасну біографію. Геніям нудно вмирати в ліжковій своєю смертю. Куля пістоля, вдар шаблі, віршовка й нещасний випадок – неодмінні аксесуари кінця. Навіть звичайним людям нудно, коли геній вмирає так само як вони.

Од Франсуа Війона до мого друга Олекси Влизька лише один маленький крок, хоч він і нараховує кілька століть. Можливо, я навіть і не помилюся, коли скажу, що його повісять. Можливо, що такої ж думки про своїх друзів і Олекса Влизько».

Такий вагомий роздум про *логічність* трагічної загибелі геніальних поетів вінчає коротенький абзац, в якому сходяться на одній шабліні Тарас Шевченко, Франсуа Війон та близький друг Гео Шкурупія з часів роботи на Одеській кінофабриці ВУФКУ, прекрасний поет Олекса Влизько. Яке ж пояснення, що так укупочці зійшлися поети різних часів і народів в уяві Гео Шкурупія?

Перш за все напрошується думка, що згадку про Франсуа Війона зумовив страшний дар передбачення та власної передчасної загибелі й загибелі друзів. Франсуа Війон був талановитим поетом, який ніяк не міг вибудувати своє життя згідно з законами своєї держави. Певно, Гео Шкурупій вважав за доцільне появу його на сторінках повісті про іншого поета, що жив в іншу епоху і в іншій державі, але був принципово не згодний з базисною її вибудовою. Можливо, Гео Шкурупій вважав за потребу ввести до своєї повісті ім'я неодноразово присудженого до страти Франсуа Війона, аби врівноважити «злочинність» діянь поета Тараса Шевченка перед урядом імперської Росії. Імператор Микола I, правління якого розпочалося стратою на шибениці п'ятьох декабристів, двоє з яких були поетами, виявив неабияку лояльність

до Шевченка, поезії якого були сповнені ненависті до чинного державного ладу, прямо закликали «добре вигострить сокиру» та рвати кайдани. А йому замість шибениці – всього лише безстрокове заслання в солдати. Радянська влада врахувала, до чого може довести гуманне ставлення до володарів слова. З ними слід діяти рішуче та жорстко, по-доброму не можна. Он Франсуа Війона, що виборював поетичні турніри, повісили, а ми для своїх поетів і куль не пожаліємо. І стріляли без жалю, знищуючи інтелектуальний потенціал нації.

Олексу Влизька не повісили. Його розстріляли 14 грудня 1934 року у віці двадцяти шести років за «Вироком військової колегії найвищого суду СРСР в Києві в справах терористів-білогвардійців».

Гео Шкурупія 1934 року було арештовано та запроторено в Соловецький табір особливого призначення. 1937 року поета було розстріляно.

Але вважається мені, що в «Повісті про гірке кохання поета Тараса Шевченка» Гео Шкурупій пише не про трагічний кінець, що переслідує митців, а про їхнє безсмертя в єдиному інтелектуальному просторі всіх часів і народів. Леонід Чернов, ще один представник плеяди поетів-авангардистів, також пов'язаний кращими сторінками своєї творчості з Одесою і морськими подорожами, писав:

Друзі!
Чари вгору.
Книги – читаченкам.
Вірш творить людину.
Радість п'є вино.
Після смерти
Встану
Поруч із Шевченком, –
А лежать де буду –
Чи не все одно?

Леонід Чернов
«Третій лист до Тараса Григоровича Шевченка. Четверта сторінка»

Втім найбільш яскравим в поетичному творенні постає образ Тараса Шевченка в поезії Гео Шкурупія.

Европеєць
з ніг до голови,
улюбленець
гранд-дам
і панночок –
Ви
часто нехтували
аристократичних
пристойностей
відплатою
і на Хрещатику
розмовляли
з дівчатами.
Дотепний богемець,
передовик,
член
товариства «Мочиморд» –
Ви тепер
були б опудалом,
як і ми,
для всіх
просвітянських орд!..
Осяяно
і схвильовано
схилилися
Ви
перед
першою машиною
перед
надлюдським
напруженням
двигуна.
Вітер шумів
Вам

Україною,
в очах мерехтіли
майбутнього чудеса.

Гео Шкурупій. «Реабілітація Т.Г. Шевченка»

На превеликий жаль, так буває, що прагнення митців до абсолютної волі зумовлює трагічний кінець життєвого шляху. Але вагомість їхньої творчості призводить до реабілітації в безсмерті.

